

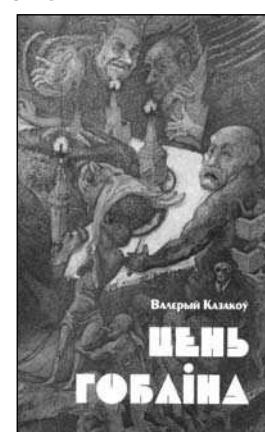
ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» Выпуск №25 (ліпень-жнівень)
www.litbel.org

Наклад 3000 асбонікаў

АНОНС

Літаратурныя навіны і падзеі.....	с. 2
Пазіт Сяржука Сыса	с. 3
Урывак новай аповесці	
Алесі Рыбака.....	с. 4-5
Вершы Міколы Трафімчука	
і Адама Шостака	с. 6
«Дыскурс»: амержаванне	
кнігі Валерыя Казакова	
«Цень гобліна»	с. 7
а таксама іншыя кніжныя	
навінкі	с. 8

навуковая падстава. Скажам, дагутуль няма паўнавартаснага бібліографічнага даведніка па мемуарнай літаратуре. Бо ўласна беларускай мемуарыстыцы не так ужо і шмат гадоў — усяго каля ста дваццаці. Ёсьць, праўда, расійскія і польскія мемуары, напісаныя выхадцамі з Беларусі. Але хто, акрамя Адама Мальдзіса, займаўся іх вывучэннем, класіфікацыяй, апісаннем? У эміграцыі — Лявон Юрэвіч. Не так ужо шмат паўнавартасных выданняў эпістолярыяў (каля не лічыць зборы твораў прызнаных класікаў). Колькі беларускіх дзеячаў культуры ганараваліся «летапісамі» і «хронікамі» жыцця і творчасці?

Цяпер рыхтуецца да выдання кніга Сяргея Шапрана пра Васіля Уладзіміравіча Быкова. Мне давялося мець зносіны з аўтарам гэтай фундаментальнай працы, калі ён толькі пачынаў працу з быкаўскай спадчынай. Не думаю, што маё меркаванне мела для Сяргея такое значэнне, як шматлікія контакты з Ірынай Міхайлаўнай Быковай, з Рыгорам Іванавічам Барадуліным або Генадзем Мікалаевічам Бураўкіным. Але я запытаў у яго:

— Дапамажыце мне, як чытачу, знайсці адказ на галоўнае пытанне. Чаму Быкаў не адмовіўся ні ад адной са сваіх узнагарод — у той момант, калі яму іх уручалі? Чаму ён выконваў загады цэнзарапартыных і дзяржаўных? І ў які момент паспяховы савецкі пісьменнік ператварыўся ў постсавецкага нон-канфарміста?

Мне здаецца, спадар Сяргею атрымалася ў кнізе адказаць на гэтыя пытанні. Адказаць ветліва, не хаваючы і не перабольшваючы нічога, абавяруючыся на дакументы. Ён даследуе біографію Васіля Быкова як гісторыю сталай унутранай працы — і гісторыю чалавека, усведамляючага галоўнае: яго задача — пісаць і публікавацца. Казаць людзям праўду пра час, у якім яму давялося жыць. Але гэта падаецца не з лабавых кампліментарных слоў аўтара кнігі, а з прыведзеных ім дакументаў і сведчанняў сучаснікаў.

Менавіта гэта ператварае напісаную Сяргеем Шапранам біографію Быкова не ў дзіцячы мальонак, складзены з пазлаў, а ў гіганцкі вітраж — які таксама складваецца з кавалачкаў, але ўсёткі ўяўляе сабой твор масацтва.

Засталося дачакацца з'яўлення новых біографій. Баюся толькі, што вітраж атрымаеца не ва ўсякага мастстра. Са «складальнікамі пазлаў» у нас прасцей.

▶ ГУЛЬНІ З КЛАСІКАМИ

«ПАЗЛЫ» НАШЫХ ЖЫЦЦЯЎ

Аляксандар Фядута

Калі пішаши уступны артыкул да тома выбраных твораў пісьменніка, узімае заканамернае адчуванне, што ствараеш канспект рамана. Скажам, біяграфія Фадзея Булгарына — цалкам падобна да авантурнага гісторычнага рамана. Тут ёсць і дзяяніства ў ахопленай касцюшкайскім пайственнем Беларусі, і малалецтва ў кадэцкім корпусе (белі там «палаіка» Булгарына зусім як юнага героя іспанскай пікарэскі), служба ў войсках Напалеона, судовая цяжба ў сталіцы імперыі, а затым — скандальныя гады доўгага жыцця аўтара бестслеру, рэдактара галоўнай афіцыёздай газеты, супрацоўніцтва з палітычнай паліцый

— і смерць усім ненавіснага літаратурнага генерала, які здолеў дамагчыся ў жыцці ўсяго, акрамя добра га імя і пасмротнай рэпутацыі.

Зусім іншая біяграфія ў Аляксандра Карпюка. Гэта гісторыя жыцця праўдзівца, змаганне за ўдасканаленне краіны вакол чалавека і чалавека ў гэтай краіне. У булгарынскім томе — «экспернтычны цыдулкі» ў III Аддзяленні імператарскай канцылярыі (тагачасны ідэалагічны «глайка»), у томе Карпюка — палымяныя публічныя прамовы ѹ іншая публічныя прамовы. І канспект яго жыцця — вучоба ў даваенай Вільні, вайна, уцёкі з канцлагера, партызаншчына, пасляваенны час — і дысідэнтства, час здабыткаў і стратаў, веры і расчараўанняў. Гэта ўжо — сацыяльна-псіхалагічны раман.

З яшчэ адным аўтарам шматлікіх прадмоў мы неяк засправчаліся: ці можа быць уступны артыкул да тома выбраных твораў жывога, на радасць для нас усіх, класіка аўтам усіго толькі ў чатыры старонкі. Як жа школьнік настаўнік будуць распавяданьці аўтам да выдання Іосіфа Бродскага?

А вось іншы прыклад. Жыў у дзесятніцатым стагоддзі пашт — Уладзімір Бенедыктаў.

— не аўтактычны матэрыйял, на іх урок не пабудуеш.

— Разумееш, — сказаў мне, пакручваючы яхідны вус масціты прадмоўшчык, — ёсць пісьменнікі з біяграфіяй, а ёсць — без біяграфіі. У нашым выпадку пісьменнік ёсць, а біяграфія ў яго няма. Тому што якая ж у пісьменніка біяграфія, калі галоўны запіс у ёй — мірная служба ў дзяржаўным выдавецтве?

І я ўспомніў Ахматаву. Такую, якой я ўяўляў яе сабе пасля наведвання знакамітага Фантаннага дома ў Пецярбургу — палаца Шарамецьевых, у флігелі якога знаходзіцца сёння музей самай геніяльнай жанчыны Расіі. Аляксандар Сяргеевіч!

Немаладая, поўная жанчына, у якой нішто ўжо, акрамя вачай, не выдае тонкую гарбаносую

прыгажуню з партрэта Натана Альтмана, захутаўшыся ў знакамітую «ложнокласіческую шаль»,

слухае яна аповед малодшых сябровак, якія прыйшлі з суда над

маладым зусім Іосіфам Бродскім. Далёка да «Лістоў рымскаму сябру», да «Восеніскага крыку каршака»... Нобелеўскай прэміі яшчэ нікто не прадбачыў, а старая мудрая паэзія цяжка ўздыхнае — ледзь ці не з горка іранічнай зайдзрасцю:

— Якую біяграфію рыхтуюць гэтamu рудому!

Сапраўдь! Не будзь таго суда — якую біяграфію давялося б пісаць аўтарам прадмоў да выдання Іосіфа Бродскага?

А вось іншы прыклад. Жыў у дзесятніцатым стагоддзі пашт — Уладзімір Бенедыктаў.

Вершы пісаў бурныя, якія карысталіся несумненім поспехам. Тургенев успамінаў, як яны з маладым яшчэ тады Апалонам Грыгор'евым кінуліся ў кніжную краму Глазунова, купілі зборнік Бенедыктаўа і чатыры разы (!) яго прачыталі. Спадабалася.

Адно збянтэжыла: Пушкін, ка-жуць, няўхаваляльна адгукаваўся пра Бенедыктаўскую паэзію. Але будучыя аўтары «Дваранскага гнізда» і «Цыганскай венгеркі» прачыталі кніжачку пяты раз і «зразумелі»: ах, пазайздросціў Аляксандар Сяргеевіч!

У Бенедыктаўве няма біяграфіі. Жыў чалавек, служыў чыноўнікам, папісваў вершыкі, выдаваў іх. Уся яго біяграфія — перапляценне паслужнога спісу і крь-

тичных артыкулаў: той пахваліў, той аблаяў... Сюжэт жыцця адсутнічае, як калі б жыцця і не было.

Хоць, хутчай за ёсё, жыццё было — бо ён таксама думаў, пакутаваў, хваляваўся, чытаючы крьтычныя водгукі, верагодна, бегаў да сяброў і заліваў гора чарговым куфлем хмельнага пеністага напоя... Толькі лісты і дзённікі Уладзіміра Рыгоравіча не апублікаваныя, не даследаваныя, і аднавіць духоўную эвалюцыю яго цяжка, калі наогул магчымы.

Савецкі перыяд нашай літаратуры выразна падзяляў аўтараў на «паэтаў з біяграфіяй» і «паэтаў без біяграфіі». Прычым у розны час гэтых катэгорый, верагодна, варта разумець па-рознаму. Скажам, у эпоху позняга сацыялізму «біяграфіяй» быў якраз пералік дзяржаўных і літаратурных узнагарод: па гэтым прынцыпе, скажам, у новае выданне «Вялікай расійскай энцыклапедыі» з беларускіх літаратараў XX стагоддзя патрапілі Колас, Купала і чамусыці Крапіва... А Максіма Багдановіча нашыя суседзі і браты нават не з'яўляліся.

— Аўтар адзінага зборніка — дзе ж яго разгледзіш?..

Адна з проблемаў нашай нацыянальнай і культурнай самасвядомасці якраз у тым і заключаецца, што практычна адсутнічае паўнавартасная нацыянальная біяграфістыка. Адсутнічае яе

НАВІНЫ

► КРАЙ

ДЗЕНЬ ПАМЯЦІ КАРАТКЕВІЧА

25 ліпеня споўнілася 24 гады
з дня смерці выдатнага
беларускага празаіка,
чалавека шырокай і
шчырай душы Уладзіміра
Караткевіча.

Караткевіч — аўтар славутых раманаў «Каласы пад сярпом тваім» (1968), «Хрыстос прыязмліўся ў Гародні», аповесці «Дзікае паляванне караля Стака», «Чорны замак

Альшанскі», многіх кніг пазіцій, перакладаў, нарысаў, эсэ...

На Маскоўскіх (Усходніх) могілках у гэты дзень сабраліся літаратары, аматары ягонай творчасці, журналісты, чытачы. Былі ўскладзены кветкі і гучалі ягоныя вершы. Актыўная беларуская моладзь, для якой Караткевіч быў і застаецца сімвалам любові да Бацькаўшчыны, да беларускай мовы, правяла Дзень памяці Уладзіміра Караткевіча.

«ПАРАДАК СЛОВАЎ» ТРЭБА ПЕРАНЕСЦІ?

Завяршыўся трэці
Міжнародны фестываль
сучаснай паэзіі «Парадак
словаў», што курсіруе паміж
дзвюма пляцоўкамі старога
Менску ды фальваркам Мінску
цяперашняга.

Вечарыну беларускіх, украінскіх ды расійскіх аўтараў адкрыў Андрэй Хадановіч, які парадаваў нас (прычым, ПАРАДаваў у прымым сэнсе!) пераважна новымі тэкстамі, сярод якіх «замаскіраваў колькі тэкстаў, агучаных раней...»

«Бонусам» авбясьцілі беларускую паэтку, якая прыехала да нас з ЗША, «тоненкую, як твае вейкі», Вальжыну Морт (на фота).

Чаму бонусам? Бо пазначаны ў праграме паэт Алесь Разанаў не змог прыехаць, а сустрэча з бардам Віктарам Шалкевічам перанеслася на наступны фестывальны дзень. Вальжына адразу прызналася: «Так даўно не чытала дома, што нібыта ў першы раз...» Але пачувалася Вальжына ўпэўнена на беларускай сцэне, ды ў гледачы цёпла сустракалі знаную сяброву «Шмэрцвэрку»...

Дуэт Віктар Жыбуль — Вера Бурлак (Джэці) выступаў не разам і нават не запар. Але гэта не замінула гледачам упэўніцца, што, як адзначыў вядоўца Ягор Бабій, «муж и жена — одна сатана». У найлепшым сэнсе гэтых словаў. Не дарэмна Віктар і Вера — аўтары кніжачкі вершаў «Забі ў сабе Сакрата!», што выйшла ў гэтым годзе. Свайм яркім, эмацыйнымі выступамі паэты не толькі забіваюць у нас Сакрата, але ў цалкам праганяюць стомленасць і сум...

Па выніках першага беларускага слёму менавіта сямейная пара Віктар Жыбуль-Джэці занялі першое ў другое месца адпаведна.

Другі дзень фестывалю адкрыў яшчэ адзін абяцаны «бонус» — Віктар Шалкевіч. Бард найперш адзначыў: «Я не разумею, чаму я тут. Таксама я не разумею, чаму тут зубр беларускай літаратуры Валодзя Арлоў, сярод такіх маладых людзей. Як яказаў адзін мой знаёмы святар:

што мне з того? прыйду адзін, адспяваю сам себе імшу, памажу сябе елеем... і яму надакучыла, бо ніхто да яго не прыходзіў. Я б парапаў арганізаторам у наступны раз зрабіць фестываль 31 снежня ў 10 гадзінай вечара... Братцы, трэба ж ладзіць фестываль, калі студэнтаў у горадзе шмат. А што ж тут рабіць? Ясна — галачка». Да таго ж, Віктара чамусы запічылі да паэтаў, якім ён сябе ніколі не лічыў, ды й у спісе беларускіх бардаў ягона гімнія... «Зараз я вам адпомішу!» — прыграіў Віктар ды агучыў радыё-п'есу «Хадакі», драму з жыцця музичнага асяроддзя.

Уладзімер Арлоў першай спраўай запрасіў на пустуючыя першыя шэрагі дзяяўчат, якія цясніліся ў дзвярах залі. Яны падышылі бліжэй пасаромеліся, затое ганаровае месца на першым шэрагу заняў паэт Леанід Дранько-Майсюк. Уладзімер Арлоў прачытаў некалькі верлібраў.

У межах другога фестывальнага дні былі прэзентаваныя кніга паэзіі Тацяны Нілавай «Готыка тонкіх падманаў» ды зборнік вершаў Арцёма Кавалеўскага «Аддаленасць і адданасць», які акрамя паэзіі ўтрымлівае лірыч-

ЛІТЗАМЕЖЖА

БІБЛІЯТЭКА КАНГРЭСУ ЗША АБРАЛА НОВАГА ПАЭТА- ЛАЎРЭАТА

Шаснаццатым паэтам-лаўрэатам Бібліятэкі кангрэсу ЗША стала 63-гадовая Кей Раян з Каліфорніі. Яе лаканічную лірыку неаднаразова парапоўвалі з вершамі Эмілі Дыкінсан і Роберта Фроста. Ганаровая пасада паэта-лаўрэата дасць Раян фінансавую падтрымку ў памеры 35 тысяч даляраў, сродкі на вандраванні і магчымасць працаўца ў Вашынгтоне, паведаміла газета The Guardian.

З 1983 года Раян апублікавала шэсць зборнікаў вершаў. Апошні з іх выйшаў у 2005 годзе. Калі яна тлумачыць свой спосаб пісаць вершы, то кажа, што «сціскае матэрыял, пакуль ён не ўзарвецца».

Кей Раян раней становілася лаўрэаткай прэстыжных паэтычных узнагарод, у 1994 годзе, напрыклад, атрымала прэмію Рут Лілі за ўнёсак у паэзію: гэта адна з самых грашовых літаратурных узнагарод, яна складае 100 тысяч даляраў.

Паводле Lenta.ru

Паводле Naviny.by

УШАНАВАЛІ ПАМЯЦЬ ЛАРЫСЫ ГЕНІЮШ

Прыхільнікі таленту славутай паэтэсы, прадстаўнікі грамадскай супольнасці, палітычных партый і Чэшскай амбасады сталі ўдзельнікамі традыцыйнага мерапрыемства, прысвечанага чалавеку, творчасць якога фактычна забароненая ўладамі Беларусі. Урачыстасці пачаліся з набажэнства ў Зэльвенскай царкве. Святар айцец Аляксандар цытаваў вершы Ларысы Геніюш і выказаў спадзяванні на тое, што творчасць знакамітай паэткі стане прызнаным агульнанацыянальным здабыткам.

лася трагедыя чалавечых лёсаў усёй усходняй Еўропы.

У межах правядзення ўрачыстасцей адбылася прэзентацыя першай кнігі прозы паэткі Дануты Бічэль «Хадзі на мой голас», арганізаваная гарадзенскім рухам «За свабоду». Прэзентацыя адмыслюва была прымеркаваная да ўгодкаў Ларысы Геніюш, бо менавіта яе Данута Бічэль называе сваёй духоўнай маці.

Аздоблі прэзентацыю добрай музыкай і сэнсоўнымі песнямі Зыміцер Бартосік, Вольга Цярэшчанка і Зыміцер Сідаровіч, якія зладзілі невялікі канцэрт для прысутных.

Паводле Радыё Рацыя

АЎТАРСКАЯ БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА НА ЛІТРАДЫЁ

У інтэрнэце пачало вяшчанне «Літаратурнае радыё». Колькасць запісаў і аўтараў увесь час павялічваецца.

На сёння ў плэйлісце літаратары-сучаснікі Андрэй Адамовіч, Валянцін Акудовіч, Анка Упала, Яраслава Ананка, Юлія Арцёмава, Сяргей Балахонаў, Рыгор Барадулін, Генадзь Бураўкін, Вероніка Бурлак, Пятро Васючэнка, Лявон Вольскі, Адам Глебус, Кірыл Дубоўскі, Віктар Жыбуль, Уладзьмір Лянкевіч, Наста Маніцкі, Сяргей Мядзведзеў, Андрэй Пакроўскі, Віталь Рыжкоў, Уладзімір Сыцяпан, Васіль Сёмуха, Андрэй Хадановіч ды іншыя.

Фармат вяшчання — беларуская літаратура, агучаная самім аўтарамі. Літаратары розных узростаў, моў ды аўтарытэтнасцяў гучыць уперамешку, з секунднаю паўзай. «Выканаўцам» з салідным запасам «трэкаў» змайстраваныя асобыя старонкі, творы адкуль можна запускаць адным клікам.

Дзякуючы інфармацыйным тэхналогіям беларуская літаратура ажыла і сталася нясконцай у рэальнym часе.

Паводле «Нашай нівы»

BOOKER

ЗА «БУКЕРА» ПАСПРАЧАЮЦА
РАМАНЫ З АЎСТРАЛІІ, БРЫТАНІІ,
ІНДЫІ, ІРЛАНДЫІ, ПАКІСТАНУ

29 ліпеня на сайце The Man Booker Prize быў апублікаваны доўгі спіс прэтэндэнтаў на літаратурную прэмію «Букер» за 2008 год. Журы ў складзе пяці суддзяў адбрала з 112 намінантў 13 кніг, якія звычайна называюць «тузінам Букера». У спіс патрапілі два аўтары, якія раней ужо атрымлівалі «Букера», і пяць дэбютантаў. Журы прэміі працягнула тэндэнцыю на заахвочванне маладых аўтараў. Журы не абмяжоўвалася єўрапейскімі пісьменнікамі: акрамя брытанскіх і ірландскіх раманаў у спіс таксама патрапілі творы пісьменнікаў з Аўстраліі, Індіі і Пакістану.

Паводле Naviny.by

Сяржук СЫС

Стрэлы і слова

«Гэта лёс. Ці такога жадала?

Што ж, заплач. Твой каханы — паэт!

Ул. Кавалёў.

Ня крылаў і волі,
Ня хлеба ды солі,
Ня жменю манет...
Я даў табе болей —
Магчымасць ніколі,
Паверыши — ніколі
Ня ведаць мяне.

Тваім было цела,
Ты болей хацела —
Злавіць на мане.
Нахабна і съмела
У вочы глядзела,
У жорсткае «не».

Узважвала слова
На шалях адмовы,
Шукала прыкмет
У сховах размовы
Нікчэмнай паловы
Ды ісьціны сълед.

У кволых далоньках
Нібы абалонку
Трымала сакрэт...
Ня ведала толькі:
Пад скураю тонкай
Хаваўся паэт.

Здаюся бяз бою...
Няхай слодыч болю
Цябе абміне.
Так лепей — даволі,
Так трэба — ніколі,
Ніколі, ніколі
Ня ведай мяне.

Касьцёл

На правым плачы векавога крыжса,
Дзе зубы гнілья шчэрыць іржса,
Драмае крумкач альбо грак...
Такі ж пракаветны, як гэты касьцёл,
Які каранямі заглыбіўся ў дол,
Нібыта бяскрыдылы вятрац.

Сядзіць на крыжы і глядзіць з вышыні
На тых, каго птушкі назвалі плодзьмі,
Якія ня ўцямяць ніяк,
Што ўстыла вось так, нібы пільнай съмерці,
Глядзець зверху ўніз на быцця кругаверці,
Хоць ты і крумкач альбо грак.

Сысівеў мудры птах на крыжы пакрысе,
А побач людзей Нешта ўдалеч нясе,
Што людзі назвалі жыцьцём...
Аднак надараюца съветлія дні,
Тады ненадоўга съціхаюць яны,
І іх праглынае касьцёл,
Справеску ягоны касьцёл.

Рыбіна-гарэза
пляжыць хвалі целам,
вольна раскашуе
ў бездані рачной,
то хвастом — аж пырскі! —
прабліскочча съмела,
то імкліва кінецца
ў кручу галавой.
У вадзе крышталінай
жэр на днен здаецца
съмелай ганарліцы
срэбным мурагом.
Аніхто ня трэба
ледзяному сэруц,
толькі б супраць плыні
піць жыцьцё наблом.
Не дражні, бліскучка,
долю сваю злую,
не паказваі сонцу
шэры плаўнічок,

бо аднойчы ранкам
і цябе ўпалюе
востры і цярплівы
рыбака кручок.

Ляўконіі

Вар'яцею ад паху ляўконій,
Ці ляўкой, як казала яна,
Вар'яцею, што не пазвоніць, —
Тэлефон мой забіла съцяна.

А імёны — крыж-накрыж алоўкам,
Хай гарыць усё сінім агнём,
Акрамя апошніяй сяброўкі —
Глыбін за разбітым вакном.

Там, унізе, сапраўдная цнота,
Там такі абсалютны спакой,
Што ня можна не стаць пілотам,
Каб ляцець да духмяных ляўкоў.

Ёсьць вакно і паверх дзевяты,
Дзе цяпер стане меней турбот —
Я сабе дазваляю съвята
І загадаю целу: «На ўзыёт!»

Дражніць дзіўны водар ляўконій,
Ці ляўкой, як казала яна...
Я вярнуся да іх сягоньня,
Адарваўшы сябе ад вакна.

Драмае над Траецкім дзяўчынка-аблачынка,
Пакуль яшчэ такое бязгершынае дзіцё!
Пушынцы невядомы ні сълёзы, ні хмурынкі,
І з горадам сасъмлітым струменнае
зьліцьцё.

А ейны цень — блізьнятка,
на Свяслачы сплывае,
На хвалях, як далоньках, пагойдаеца падэзь,
Як тая, што ў нябесах і крышку не такая,
Карыць ёй дыяментам на сонцы зіхацець.

Паветра ў жменю съцятае
ад раўнавагі крохкай,
Ды ўжо цішком крадзеца Нямігаю пастух.
І вось падзьмула вуліцай у вокны,
дрэвы, лёгкія,
І аблачынка зрушыла на свой
жыцьцёвы круг.

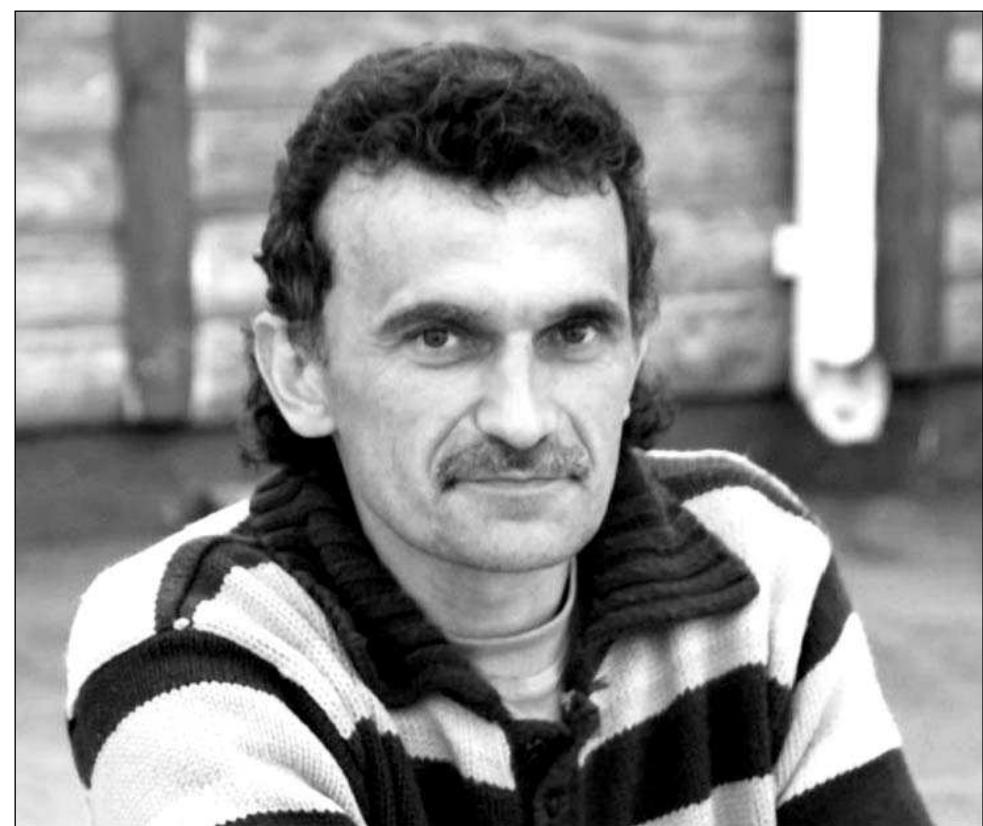
А з ёю віртуалка, распырскаючы промні,
Павольна расыцярушилася
ў съвіслацкай вадзе...
А я пасыплю ў Траецкім
і сярод п'яных мрой мне
Падушкай аблачынка паслужыць
хоць на дзень.

Не вяртаюца стрэлы і слова...
А каҳаныя намі жсанчыны
Спакаваны і складзены ў сховах
Пад пячаткай гадоў хуткаплынных..
Там для кожнай свая паліца,
Свой надзел пераჯытага ралю,
Ды адзінай табе не ляжыца:
Ты сваволіш, а я адчуваю,
Як зынікае съвято нечакана,
Каб зь нябуту вярнуць на імгненьне
Сонца шал, што на сэраэкроне
Ажыўляе шчасльвия цені.
Не загана на кінаплёнцы,
Што стынілася — і ні ў якую:
На сваіх даланях, нібы сонца,
Я трymаю цябе, залатую.

Срэбны ланцужок

Па лязе наожа хадзіў, раніўся нямала,
Адгукаўся ў скронях зацяжны прыжок...
І заўжды пад сэцам біла, пульсавала:
«Не парвіся толькі, срэбны ланцужок!»

Дабрыні ня зычыў анідзе ніхто мне —
Хоць бы на панюх які, хоць які шматок,

А вось жыў, ня згінў, жыў, таму, што помніў:
«Не парвіся толькі, срэбны ланцужок!»

Некалі казала мудра парадзіха,
Што калі ёсьць крыжык, будзе і бажок.
Хто яго чапляў мне, той нашэптаў ціха:
«Не парвіся толькі, срэбны ланцужок!»

Дробныя, што мак той, успаміны-зывёны
Змацавалі вечнасці дайдзены зарок:
Ты — мой бог адзіны, а са мной да скону
Нітика-павуцінка — срэбны ланцужок.

Навучы мяне не зауважаць
Асьляпляльны водбліск наожа,
Тупат п'яных начных гарыл
У глухім і бязлюдным двары,
Стому рук на вялікай вадзе,
Ядавітыя кініны людзей...

Навучы мяне, як зьберагчы
Асалоду бясконцай начы,
Тонкі пах старадаўніх прасыцін,
Узаемных надзеяў напамін,
Словы, што разъляцяца, як дым,
Як туман ад вялікай вады...

Белай сукенкай,
што ўчора прыемна быў
зьдзіўлены я,
сакуры цёплую бель
нагадала ты мне
мімаволі.

Ведаеш,
недзе праз некалікі дзён
у далёкіх-далёкіх краях
замець цнатлівая
будзе ізноў чараваць,
баліваць
і сваволіць.

Не кранай...
не кранай...
не кранай...
У весь вечар енчаць арэлі
Іх рытэньне, зважай-не зважай,
У майм пасялілася целе.

І дзярэ...
і дзярэ...
і дзярэ...
Гэты рып мае нэрвы памалу...
Гэта што, пакаранье за грэх?
Ці звычайнай стома металу?

Парасон

Дождэж-нахаба схапіў за грудкі
Млявы горад хлесткай рукой,
Мкнуща шумныя раўчукі
Стаць ракой.

Тратуар — што лядашчы паром,
Заскрыпіць і вось-вось паплыве
Над майданам, а там, за вуглом —
Па траве.

Лупіць дождэж і наўскос, і наўзмах,
Што там графіка Пікасо!
Толькі мой не скараецца съцяг —
Парасон.

Несцяшальна і нястрымна
Губляе съвечка тонкі дым,
Цяпло ўцякае ад каміна,
Ад нас — гады.

Хеіліна гіне за хеілінай
У пырсках часу залатых...
А недзе блізка той прытынак,
Дзе сыйдзеш ты.

Успыхнуць чырваныню рабіны
І зыледзяніць твой скон зіма,
З палёгкай выпрамяца съпіны:
Цябе — няма.

Але жыцьцё на тым не згіне,
Бо Творцы мудрага рука
З падатліва зылепіць гліны
Твой дублікат.

Схаваныя між слоў,
Сярод падзеяў цунамі,
Гадамі пераблытваючы час,
Легенды часам
паміраюць разам з намі,
Каб потым жыць,
але, на жаль, бяз нас...

Трухлявы штакетнік,
Дзядоўнік збуцьвель,
Лініўя қуры грабуць азярод...

Учора сюды я прынёс сваё цела,
Загіблае цела бяз скury і цнот.
Каростай пабраныя,
Гнояцца раны —

Відовішча не для дасціпных вачэй.
А тут, на радзінных
Крапіўных палінах

Целу прапашчаму крыху лягчэй.
Съцюдзённыя росы
Ды водар палынны,
Ды шэпты глухія таполяў старых

Раны загояць,
Вытрамяць съпіну
Вернуць ранейшыя зрок мне і слых.
Зробіцца цела бліскучым медалем,

Прагнучу яму не скаронных вяршын.
Толькі шкада,
Што ня можна ў шпіталі
Гэтакім
Лекі знайсці для душы.

ХРУМКАЧ

ФРАГМЕНТ АПОВЕСЦІ

Новы твор Алеся Рыбака — з ліку тых, у якіх аўтар, абапіраючыся на свой жыццёвы досвед, пісаў пра тое, што ведаў, што захавала памяць — з часоў ваеннага ліхалецца. Э́ма здрады, здрадніцтва, прыстасаванства не новая ў літаратуры. Аднак колькі б пра тое ні пісалі, кожнаму творцу рупіць дадаць штосьці сваё...

Алеся Рыбак

Зіма тая прынесла янаўцам шматгора. Мала таго, што налётчыкі апустошылі як не ўсе хлявы (дзякую Богу, што яшчэ не паднялася рука на кароў і коней, у каго тыя былі), пачысцілі кублы ў сенцах і свіронках (ат, гэта не смяртэльна, і на посным можна пратрымацца, былі б гурок ды бульба). Ды самая вялікая бяда, ад якой дачасна пасівелі валасы мацярок, а мужчыны-бацькі ад глыбокіх перажыванняў сталі зачята-панурыя, смалілі адна за адной самакруткі, — гэта хапун, раптоўны, гвалтоўны хапун іх яшчэ не зусім расквітнелых і ўзмужнелых дзетак — дачок і сыноў. Ад сэрца адварвалі і павезлі ў невядомасць, на здзек і згубу ў саменькае варожае пекла іхніх гадаванцаў, іхнюю радасць і спадзеў на старасць, а разраз нядрэнных ужо памочніц і памочнікаў у нялёгкім сялянскім гаспадаранні. І ўсё гэта рабілася з такім спехам, што не было калі ні апамятацца, ні сабраць па-людску патрэбныя рэчы, ні папрасіць у Бога ці так у каго, хто быў трохі ў хайрусе з гэтай уладай, якога заступніцтва. Сталаўшыя, які вёў улік пазначаных для адпраўкі і якога многія янаўцы добра ведалі, прасіць было марнай тратай часу. Заўзяты нямецкі служка на словах нібы спачуваў гаротным бацькам, абаццаўся там, на зборным пункце ў горадзе, закінуць за таго ці іншага нявольніка ці нявольніцу колькі слоў. Але мала хто верыў гэтому пустабрэху, тым больш ведалі, што ён нідзе і ніколі нікому не зрабіў нічога добра.

На Ігната і Ганну многія з вяскоўцаў пачалі касіцца. Неяк жа стала вядома, што ў іхніх хаце афіцэра смачна пачаставалі (няўжо Сталаўшыць ляпнью каму пра гэта?), што ён, афіцэр, які распараджаўся ўсім, даў каманду вярнуць ім курэй, што нічагуткі не ўзялі ні з кубла, ні так якіх рэчаў. Колькі Ігнат ні даказваў, што немец сам ледзьве не выцягнуў чыгуноў паранай бульбы з поду, што куры, якія засталіся, былі ўцяклі ад гвалтаўнікоў, а некалькі колцаў кілбасы, падсушаных і пакінутых на Вялікдзень, і апошні брус сала ў іх таксама канфіскавалі, янаўцы гэтых довадаў не прымалі на веру. Ганна дык нават перасвярліся з некаторымі бабамі, у парыве гневу, як апошні аргумент сваёй праваты, падымала, калі не было побліз каго з мужчынаў, шарачковую спадніцу, сцягвала ніжэй каленаў рэйтузы і паказала набрынья чырвоныя пісягі на мяккім месцы, з-за якіх яна яшчэ і зараз, хоць мінула дзесяць дзён

пасля тога разбою, не можа сесці ні на што цвёрдае.

Дазнаўшыся пра дэмантрацыю жончынных «аргументаў», Ігнат нават ускіпей:

— Хопіць срамоцце сваё паказваць. Хутка з нас і куры смяяцца будуць. А бабы паменцяць языкамі і сунімуцца. Усім у раты не тыцнеш кляп. Тут, во, іншы клопат гняще...

— Яны як ніколі раней баяліся цяпера за сына. Бачыш жа, нейкая гадзюка падкалодная, вядома, са сваіх, вясковых, сочыць за іхній дамоўкай. Тоє апошнє Ромка наведванне не засталося па-за ўвагай таямнічай віжакі. Хоць і было цёмна, вока ажно выкали, хоць мяло і віхурыла, але ж, бач, згледзеў, выніохаў, прасачыў нават, як Ромка даў кругала (во падпольшчык, бацьку роднага аўбёў вакол пальца!) і завітаў у школу, пры якой жыла Наталля Рыгораўна. А ніколі і слова не выціснуў, што ён паклаў вока на вучыцельку і што ў іх, невядома толькі з якога часу, свае шурымуры. Толькі зараз да Ігната дайшло, чаму гэтак ветліва і нават пачціва віталася з ім, калі бачыліся выпадкова ў краме

ці так дзе на вуліцы, Наталля Рыгораўна. У яе ажно шчокі ўспыхвалі яркім румянкам, і, бачачы гэтую зграбную і гожую дзяўчыну, якія кінула-рынула дзесь пад Бягомлем свою скнару цётку (бацькоў Наталля не ведала, бо гадавалася ў дзіцячым доме) і з набытай спецыяльнасцю настаўніцы пачатковых класаў не збаялася прыехаць сюды вучыць малалетак, Ігнат у думках-марах прымяраў яе да свайго сына. Добрая была па-па, ого!..

Што тычылася Ромкі, Ганна лічыла яго найлепшым кавалерам не толькі ў іхніе Янаўцы, але і ў бліжэйшых, якія яна ведала і дзе там-сям бывала, селішчах.

Цяпера яны скрушліва ўздыхалі і шкадавалі настаўніцу, што і яе загрэблі разам з вясковымі хлопцамі і дзяўчатаў, не палічыліся, што дзетак не будзе каму вучыць хоць якай грамаце. А новы хто, калі фрыцы нават дазволяць быць вясковой школцы, ці паедзе ў гэтую глушчу, тым больш на ражон і карнікай, што час ад часу налятаюць сюды груганиём, прасейваюць мясцовых, быццам праз сіта, і партызанаў, ці якія лічацца толькі партызанамі, бо многія не так ваююць з немцамі, як лютуюць і рабуюць сваіх. Карапей какучы, школка, якія яшчэ нідаўна поўніліся дзіцячым гоманам, стала зараз начлежкай рознага бадзяжнага люду.

Непакоіла Ігната з Ганнай, хаця б не схапілі знянацьку сына,

калі тому выпадзе магчымасць наведаць дамоўку. Можа, слежка за іхнім хатай вядзенцем і зараз? Але ж нейкая гадзюка так лоўка маскіруеца, што не пакідае пасля сябе анікага следу. Ігнат вельмі шкадаваў, што ў свой час, спасылаючыся, што няма чым карміць, адмовіўся ўзяць ад знаёмага з Пагарэльцаў добрай пароды шчанюка... Хто, хто з вяскоўцаў мог прадаць душу д'яблу, згадзіўся на такую погань? Бач, высачыў Ромку нават у школе. Толькі ж штось перашкодзіла схапіць сынка там, у пакойчыку вучыцелькі. Но не было памагатага? Або збаяўся выяўляць сябе? А калі гэта супернік, які паклаў вока на вучыцельку, а ўбачыўши, што ён для яе пустое месца, вырашыў так подла расквітацца і далажкі нават у нямецкую камендатуру? Сталаўшы, магчыма, сам падрадзіўся разабрацца ў ўсім і тое-сё ад не-мцаў утаяіў. Але ці надоўга хопіць яму сваяцкай прыязнасці?..

Трывога гняла і Ігната, і Ганну, але і ў страшнім сне яны не маглі ўбачыць, скуль, з якога боку сыйдзе ўжо не на сына, а на іх саміх смяртэльная пагроза.

Неяк, бліжэй к вясне, апоўначы, у незамерзлую шыбку акна, што выходзіла на падворак, хтось нямоцна пастукаў. Першая ўсхапілася з пасцелі Ганна і горача, ажно сэрца закалацілася ад неспадзівкі, зашаптала ў вуха Ігната:

— Сынок! Няўжо адважыўся? Ідзі ж адчыній, а я хуценька апрануся.

Як выкінуты тугой спружынай, Ігнат вокамгненна скочыў да парога, цяжарам свайго цела збіў з ног чужака, у тога ад неспадзянкі далёка адляцела і бразнулася вобзем віントука. Задышліва хайкаючы, пацягнуўся рукамі да горла сіпатага, маючи намер без анікага хістання задушыць гэтую погань

Ігнат са сну адразу нічога не кеміў, і жонка моцна штурханула яго ў бок. Калі стук пайтарыўся, гаспадар ужо і сам быў на нагах, у непрагляднай цемені лэпаў па камодзе, шукаючы што, каб на хуткую руку кінуць на плечы. Намацаў паддзёўку з аўчыны і ўжо хаче басанож бегчы ў аледзяньлю сенцы, як штось спыніла яго, змусіла прыкладзі нос да шыбкі. На снежнай белі двара вока змечіла дзве постасці. Адзін з начных візіцёраў, відаць, той, які будзіў іх, стаяў бліз акна, другі неяк бы нясмелала туліцца да шула брамы. Што гэта не сын з некім са сваіх, можна было вызначыць адразу. Але і на паліцаю не было падобна-

тых так не асцярожнічалі б. Ламіліся б і мацикаліся на чым свет стаіць. Выходзіла, што гэта людзі з лесу. Вядома ж, іх трэба хутчэй прасіць у хату. Но ад сына прынеслі якія звесткі, дзе ён што з ім.

Ганна ўжо таксама была на нагах, пайшла на кухню запаліць газоўку. Толькі спачатку, першым чыркнучы запалкай, звычна памацала, ці не адхінулася дзе коўдра, якай наглуха завешвала акно ў бок хлява. Пачуўши, што муж усё яшчэ чагосць марудзіць, не ідзе адчыніць, хацела ўжо заглянуць у залу, сказаць яму колькі моцных слоў. Але ён сам выйшаў у кухню, нячутна прычыніў дзвёры.

— Гэта не сынок наш, — сказаў шэптам. — Там нейкія двое. Чуе маё сэрца, з нядобрым яны прыперліся. Мо памыляюся, але ж...

— Ты, ета, дурное не чаўпі, не змушай людзей чакаць. Можа, яму самому не выпала як адлучыцца, то хоць скажуць што пра яго.

Сэрца тахала ў грудзёх, зрабіліся бы дзеравяныя ногі. Тым часам, раз і другі, настойліва стукнулі ўжо ў дзвёры. І хочаш не хочаш, Ігнату давялося ісці ў сенцы. У поцемках звычна намацаў рукой і адкінуў з крукоў тоўсты дубовы завал. Намацаў клямку і, адчыніўши трохі дзвёры ў блекла асветленую кухню, пачакаў, пакуль услед за ім не зайдуць тыха двое. Але парог пераступіў толькі адзін з начных гасцей. Не павітаўшыся і не здымаячу з пляча віントуку, ён застыў каля вушака, падазронна зыркнуў на пећ, пасля ўжо сіпата, ці не з прастуды, скроў зубы.

— Каго там, у святліцы, хаваеш?

— Святліцы ў паноў, а ўз звычайнай сялянскай жытло, — сказаў Ігнат. — Ты, міл чалавек, расслабіўся б, нішто табе тут не пагражае, мы толькі во, — махнуў рукой у бок жонкі, якай наструнена сядзела на ўслоне, — удавіх з бабай жывём.

— Жывём і хлеб жуём, — незнаёмец усё яшчэ таптаўся ля парога, нейкая хцівая ўхмылка блукала па ягоным твары.

— Хлеба з Калідаў нямаша-

палам спаласавалі, падчысцілі ўсё ў кладоўцы, а ты нейкага брахуна наслухаўся, таксама цяўкаеш, бы той цюцька. Вось прыйдзе Ромка...

Жанчына невядома яшчэ колькі гаварыла б, ды сіпаты нечакана споргнуў з пляча вінтоўку, клацнуў затворам:

— Куля зараз тваю хлебагрызку заткне. Навечна.

Спалатнэўшы, Ганна штось хайкнула і ледзьве не звалілася долу. Ігнат кінуўся да жонкі, падтрымаў яе, хацей адвесці ў залу і пакласці ў ложак, але начны госьць жастам вольнай рукі спыніў яго, здзекліва працадзіў скроў зубы:

— Хай кальваеща. Усё адно здохне.

Тут ужо і Ігнат не ўцярпеў:

— Ты што, міл чалавек, паздекавацца прыйшоў? Наш сын тож у лесе, парцізаніць, дак разі ж ён так са сваімі? Вось кіліч напарніка, які ў двары застаўся, пагрэйцеся, а я тым мігам на стол вам што зварганю. Не абіжайся, міл чалавек, але яно і праўда скаромнага нічога німа. Магу хіба што курыцу засекчы.

— Ага, дык немцы ўсё ж аддзяжалі табе за халуйства, пакінулі чубатак? — ашчэрый зубы сіпаты. — Можа, лізнуў яго ў задніцу і хромавікі за ту туслугу аддаў? Кажы, не хітруй.

Ігнат не ўстрыміўся і ўскіпей:

— Чалавек ты ці вырадак? Нейкі злыдні наплявузаўлі вам несусветнае, а вы, як попкі, паўтараецце і нас на мушку бераде. Німа, німа ў нас ні скаромнага, ні хрому. Боты сын забраў у лес. Гэта яму быўлі шытвыя. А што да трох курак, дык яны ўцякі з-пад заграбушчыкі лап бобікаў?

— Зноў ты, падла, брэшаш,

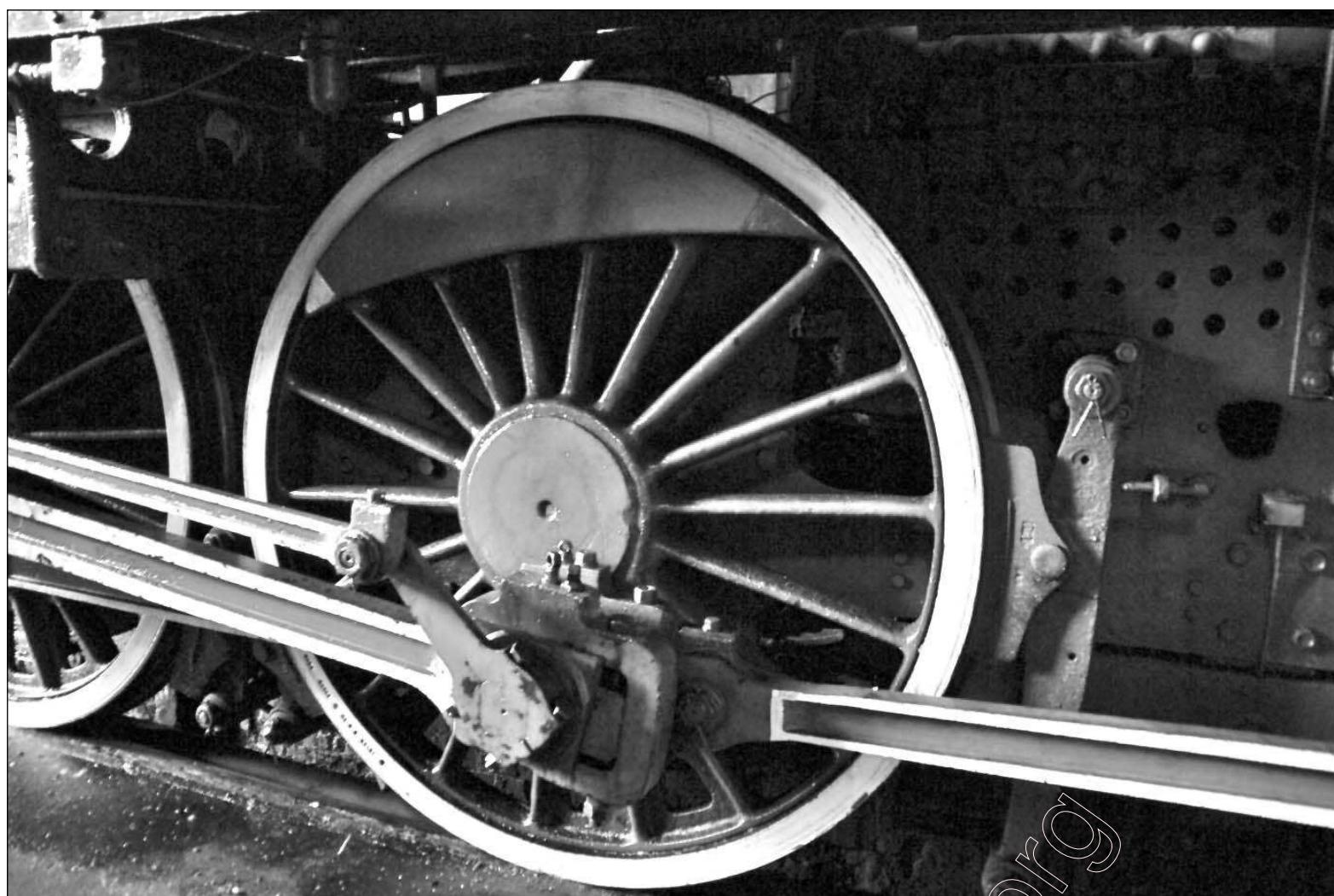
— візверыўся начны прышэлец.

— У Ромкі, твойго адроддзя, хромавікі няма. Сам пахваляўся, што ты іх прыхаваў, покуль ён саўсім не вернецца з вайны. Але яны ўжо не спатрэбіцца яму... будзь спок.

Ігнат адчуюў, як халадзее ў грудзях, як здрадліва падкошывающа ногі. Намаганнем волі дайшоў да ўслона, сеў непадалёк ад Ганны, якай, бы ў ліхаманцы, трэслася і наўзрыд галасіла.

— Дак ты ведаеш нашага сына? — спытаў здзіўлены, з дрыготкай у голасе. — Што ж зразу не сканаў, што спяктакаль з намі разыграцьме? Толькі нам з бабай не да спяктакалаў. Раскажы лепей, міл чалавек, як Ромка, як вы ўсе. Гэта ж трэба...

— Не выдурняйся, сам не ламі камедзію. Твой чокнуты вырадак надта ўзганарыўся, што камандаваць мною даручылі, і са скury вылужваўся, выдумляючы новыя і новыя заданні. Калі што не па ім, то ўсё капаў у штаб. Мяне пад расстрэл чуць не падвёў, гад печаны

вады ці бярэма дроў, альбо нават пры людзях, быццам няўнаж, дужай і гарачай сваёй далоняй дакрануцца да пляча. Можна было не гаварыць, дзе трэба і не трэба слова «люблю» (ды ён, Ігнат, быў чамусыці скупы на гэтыя слова), але яна і без іх усёй сваёй жаночай існасцю адчуvala мужаву закаханасць і нязмушана, са шчаслівым трапятаннем душы плаціла яму tym жа...

Стракаты калейдаскоп, які Ганна пакутліва пракручвала ў цяжкай ад удара вобзем гала-ве, абарваў раз'юшаны вокрык сіпатага:

— До валяцца, бы тая падла, — ён з усяго маху правай нагі пнуў распластанага Ігната ў бок.

— Я не буду доўга паўтараць, што нам некалі з вами валавод-зіцца. Пакажы адно хованку, а тады...

Ігната гэты цяжкі ўдар, ад якога сцяля дыханне, усё ж змусіў больш цвяроза апаніць іхняе з жонкай становішча. Ён ужо дакладна ведаў, што начныя наётчыкі жывымі іх не пакінуць, нават калі і трапяць ім у рукі жаданыя хромавікі. Можна, чапляючыся за саломінку, паспрабаваць зноў як-небудзь вывернуцца, ашукаць іх пільнасць, бо лезцы на ражон з голымі рукамі да гэтага, хоць і не надта дужага, але спрытнага бандзюка, калі ён яшчэ мёртвай хваткай ашчаперыў прыклад зараджанай вінтоўкі, было б недараўальнай памылкай. Клікаць жа како на помач таксама не выпадала: хто з суседзяў у гэтку поўнач, зачыніўшыся на ўсе засовы і бачачы сёмыя сны, пачуе іхні роспачны крык? А каб і пачуў, то, баючыся за сябе, ці высунуў бы нос са сваёй бярлогі? Гэта не ў летнюю пару і не ў часе вайны.

Заставалася адно: пад дулам іспі ў апусцелы хлеў, шукаць лапату і лом, адкідаць зляжалы снег на месцы хованкі, пасля дзяюбці скамяленую ад маразоў зямлю, пакуль жалеза не заскрыгоча аб жалеза. Вядома, у начной цішы гэтая работа будзе дужа грымотнай. Але хай-хай. Ён, Ігнат, калі на тое пайшло, як мага гучней будзе рабіць сваю справу. Раптам хто ўчуе незвычайную валтузню непадалёк, запаліць ліхтар і выйдзе на ганак. Адчуўшы штось нядобрае — крадзе са склепа ці хлява, — падыме лямант на ўсю вуліцу. Тады ўжо бандзюкамі нічога не застанецца, як адмовіцца ад сваёй чорнай задумы і падацца ў лес. А калі ніхто не ўчуе і не выйдзе? Усякае ж можа быць. Тады трэба шукаць іншы шанец. Уцякы ад дваіх узброеных ніяк не выпадзе, ды і жонку на іхні дзек не кінеш. Трэба рашыцца на крайнє: чым-небудзь адцягнучь увагу канва-ра, лапатай ці ломам аглушыць яго і забраць у свае руки зброю. Напарнік сіпатага, застаўшыся без падтрымкі, наўрад ці пачне на вуліцы страляніну.

— Добра, пакажу, — нарэшце распішаміў губы Ігнат. — Але трэба капаць умёрзлу зямлю. Там, у агародзе, хованка.

Бандзюк, падумаўшы хвіліну, згадзіўся:

— Тады шавяліся. — І ўжо да жанчыны: — А ты ляжы і не пікні. Зараз з твайм выйдзем, а замест сябе паклічу маладога і дужа гарачага, — ён рагатнүй, але гэты рогат разбіць аб сцяну зацятага і трывожнага маўчання...

— Ігнатка-а-а, — раптам вырвалася ў яе з грудзей роспачнае, — адпусці ты яго. Хай Бог яго пакарае, калі і праўда ён кепскae што ўчыніў сыну. Але ж не такі падатлівы наш Ромка, сыночак наш любы.

Ігнат, узгaraчаны схваткай, бы і не чуў жончынага гала-шэння. Ён ужо добра ўсceў на сіпатага, і хоць сэрца разрывалася ад натугі, а ў грудзях не хапала паветра, пальцамі ўсё

ж стараўся дацягнуцца да яго няголенай шыі, ціскануць на кадык. Сіпаты хаўкаў адно і як мага шпарчай маладцівікі і нагамі, жадаючы перавярнуцца. Пакуль што гэта яму не ўдавалася. Ён аніяк не разлічваў, што гаспадар праявіць такі спрыт і сілу і мядзведзем наваліцца на яго. Цяпер бы ў помач Веньку, якога пакінуў ля брамы пільна-ваць, каб папярэдзіць, калі што будзе пагражаць ім. Праўда, на напарніка ён не надта разлічваў, бо той, хатіўшы лішку прыпасенай у дарогу нейкай дужа пякучай гары, ледзьве сталі на нагах і не мог варочаць языком. Цяпер вось аднаму выкручвайся. «Мне толькі б вінтоўку...»

Ігнат, хоць жонка істэрычна малёгала не браць на душу грэх, выпусціць злыдня, недзе краем свядомасці разумеў, што, акрамя як задушыць гада, іншага выйсця ў яго няма. Той, калі ўжо признаўся ў злачынстве над сынам і прыйшоў рабаваць бацькоў, наўрад ці пакіне іх у жывых. Жонка, відаць, не падумала пра гэта. Праўда, на імгненне ў яго зноў мільганула ў галаве думка, што мо іх разыгryвае гэты нягоднік, невядома чаго хоча дамагчыся. Але сказаць у вочы бацькам такое?..

Трохі паслабіўшы свой імпэкт, Ігнат не зменеў, калі сіпаты дацягнуўся левай вольнай рукой да прыклада. У тое ж імгненне адчуў, як штось секанула па галаве, ажно з вачэй пасыпаліся іскры, затуманілі свядомасць. Ганна нема ўскрынула, памкнулася выхапіць з рукі бандзюкі вінтоўку, але той ху-ченька ўсхапіўся на ногі і ўда-

рам тулава зваліў жанчыну пад стол. Ігнат, лежачы на падлозе, трохі ачомаўся і недаўменна лышпаў вачымі. А як дайшло, што сталася, квола застагнаў і папрасіў:

— Дабівай, гад, хутчэй. І яе, і мяне. Калі і праўда пазбаваў жыцця Ромку, то мойна жытка страціла сэнс.

Сіпаты пнуў яго валёнкам пад дых, здзекліва працадзіў скроў зубы:

— Здыхаць шчэ рана. Пакажаш, дзе боты схаваў, то разыдз-земся, як у моры караблі. Ты мяне не знаеш, я цябя. Панятна? А не, дак рэзань будзе на кавалкі. Спачатку яе, — кінуў у бок амаль нерухомай жонкі, — апасля цібе. Панятна алі не?

— Што ты вырадак, якіх свет белы не бачыў, гэта мне добра панятна, — азвеўся, ужо гатовы на ўсё, нават самае горшае, Ігнат. — Якая толькі матка цябя нарадзіла, пусціла ў людзі. А пра хромавікі забудзь. Няма ў мяне іх. Паліца віньюхалі і забралі.

— Зноў брэшаш. Я точна ведаю, што яны ў цібе схаваны, і неча на каго-то спісваць. Аддасі палюбоўна, жыць будзіць, а не — пінія на сібе. І паспяшайся, бо нам ішчэ далёка цёгціся назад.

Ганна застагнала, як магла павярнула спакутаваны твар да мужа. Які ні быў цымяны свет газоўкі, ён ўсё ж зменеў, як яна мылае губамі, штось ціха, каб не дайшло да вушэй іхняга ката, хоча сказаць. За доўгія гады сумеснага жыцця Ігнат навучыўся па жончынам твары чытаць кожны яе капрыз, кожнае яе жаданне, малъбу, а зараз не працівіца нягодніку, пайсці адкапаць і аддаць тъя хромавікі. Хай ён імі падавіцца. Кара і яго знойдзе.

Ігнату было шкада жонку. Усяго ў іхнім сямейным побыце хапала. Былі і павага, клопат, не абыходзілася часам без сварак і згрывозаў. Неяк нават з-за дробязгў распачалі бойку: яна ў яго шпульнула з-пад рукі макатру, у якой збралася ціснучы таўкачом ільняное семя. Макатра — Ганна сама гэтага

не чакала — трапіла яму акурат у лоб, набіла цёмана-сінюю шышку. Ён, церпячы іякельны боль, матлянуўся да стала, хапіў жонку за каршэнь, маючы намер некалькі разоў тыпнучы яе галавой усталешніцу, каб таксама памацала гузяк. Але жонка неяк спрытна вылезаўся з яго чэпкіх рук і замест таго, каб уцячы куды далей ад гневу, раптам ахапіла мужа за шыю, прыціснула сваім гарачым целам да ягонага, хапатліва пачала цалаваць у губы, лоб, лізаць языком гузяк на ім. Праз хвіліну, разгарацаныя, яны кінуліся на неразасланы ложак, задыхнуліся ў любоўным шале. Гэтак, ведаючы тэмперамент мужа, ад якога і сама ажно млечла, яна згладжвала любяя восстрыя вуглы, па-свойму моцна кахала, гэтак жа, як і ён яе. Яны жылі хоць і трудна, але верылі, што ўсё ліхое мінецца. Вось ужо пасталеў сын, іх адзіні, такі жаданы Ромачка (хацелі яшчэ каго з дзяцей, асабліва дзяўчынку), аднак пасля адной нескладанай, але досьцік няўдалай аперацыі па жаночай лініі, Ганна з сумам дзазналася, што ёй нельга быць цяжарнай) хутка мо прывядзе ў хату нявестку, якая заменіць ім дачку. Усё, пэўна, гэтак і сталася, каб не вайна, гэтая нечуваная крывавая калатнечка. Божа міласэрны, здэцца, увесь свет уз'ышыўся, стаў на дыбкі. Забівалі, палілі жыўцом, рабавалі і вешалі не толькі чужынцы, заваёўнікі, але і свае нехрысці і ліхаймцы, якія невядома скуль павыпазілі, далі волю сваім самым паганым інстынктам. Ганна няўцешна гаравала, што яе чалавека, гаспадара на другі ж дзень вайны змабілізавалі. Як паехаў раненъка, ледзьве свет, у ваенкамат, так і не вярнуўся нават развітаца ні з ёй, ні з сынам. Гэтак было і з многім іншымі мужчынамі сіла. Пайшла погаласка, што калону машын, у якіх везлі пад Воршу новае папаўненне няўмекаў-салдат, размялі ў пыл і пух нямецкія бамбавозы. Многія жанкі, хто паверыў у гэта, няўцешна га-

ласілі і рвалі на сабе валасы. Ганна таксама кожную хвіліну плакала, але дарослы сын як мог суцяшаў матку, угаворваў не надта верыць чуткам. Мойсé абыдзеца, немцаў хутка ведама, гэткая сіла ў Саветаў — ушчэнт разгромяць, і бацька шчэ героем вернецца ў вёску, і яны будуць ім ганарыща.

Ён і праўда праз паўмесяца вярнуўся — страшны, схуднлы, адны дэрбы тырччаць, вочы ўпалия, без адзінай жывінкі. Ён з тыдзенем адлежваўся, нічога не гаварыў, адно ноччу жахліва скрыгатаў зубамі і голасна ўскрыквав.

Калі трохі дайшоў да сябе, разгаварыўся і аднойчы сказаў сваім хатнім: «Брахалі, брахалі пра нашу моцу, а дзе яна? Нас, бязбройных, гнілі на ражон, а самі нічога не ўмелі. Многія драпалі, ратавалі сваю скуру. Не трапіўся нам талковы камандзір, які б з нас, акружэнцаў, арганізаваў якую сілу. Вось і разбегліся ўсе хоць імі заскочыць, хто застайцца на сваёй гаспадарцы».

Яна, Ганна, была бясконца радая, што муж, хоць і зацята замкнуўся ў сабе, быў побач, у сям'і, і апантана ўпругся ў работу. Сын, праўда, таксама замкнуўся, але з іншай прычыны: яму, як заўзятаму камсамольцу і нядаўняму актыўісту, было нібыта трохі брыдка, што бацька альнуўся ў ліку ўцекачоў з арміі, хоць у душы радаваўся бачыць яго жывым. Аднак сам, калі ў іх мясцовасці з'явіліся першыя партызаны, цвёрда вырашыў ісці ў лес, узяць у руки зброю. Ніхто і нішто яго ад гэтага намеру не адгаворыць...

Лежачы на падлозе, Ганна пракручвала ў памяці найбольш яркія старонкі свайго і сумеснага з мужам жыцця. Гэтак, мусіць, бывае з кожным у хвіліну смяртэльнай небяспекі. Тады любая дробязг набывае асаблівы сэнс і значэнне, і прыходзіць здзілленне, што так мала цаніліся гэтыя дробязгі, як імкненне свечасова падбегчы і перахапіц цяжкі кош бульбы, апярэдзіц і самому прынесці са студні вядро

ПАЭЗІЯ**Мікола ТРАФІМЧУК**

Нарадзіўся ў вёсцы Осауцы
Драгічынскага раёна Брестскай
вобласці. Скончыў Брестскі
педынтытут. Праца вада
настаўнікам, журналістам,
займаецца выдавецкай
дзеянасцю. Аўтар многіх
паэтычных зборнікаў. Сябар
Саюза беларускіх пісьменнікаў.
Заснавальнік і галоўны
рэдактар альманаха «Гоман
літаратурны». З нядынія
пары — галоўны рэдактар
літаратурна-мастацкага і
публіцыстычнага часопіса
«Акно».

Ісціна

Ісціна — рэч відавочная!
 Гэта гармонія, лад...
 Светлая далеч — не змрочная,
 Яркі ўначы зарапад...

Ісціна — рэч відавочная,
 Хоць, як душа, не відна...
 Выкінь з душы ўсё пабочнае,
 Што застанецца? — Яна!

Кара

Каюся, каюся, каюся,
 Больш за грахі не хаваюся.
 Вось я — на ўлонні грахоў!
 Хіба які-небудзь Кайн я,
 Грэшны дзікун непрыкяяны?

*Мне, як спатоля, — расказынне
 Словамі і без слоў...*

*Але ёсць души дрымучыя.
 Жарсці кішаць там жывучыя...
 Вось дзе раздолле грахам!
 Рознымі ходзім дарогамі,
 Роўныя ўсе перад Богам мы:
 Той, хто з рагамі, бязрогія....
 Каяцца — кара нам!*

Закон

*Караюць каралёў...
 Караюць каралі...
 І гэтак — з пакалення
 ў пакаленне...
 Закон — намеснік Бога на Зямлі!
 Закон — гэта і ёсць наша*

сумленне!

Грэх

*Трэба нам ўсё ўсім дараваць,
 І тады з нябесаў ласка сыйдзе.
 Грэшных трэба толькі
 шкадаваць —
 Грэх вялікі грэшных ненавідзець.*

Пытанне і адказ

*— Дык чаму брыда пануе,
 Чым мярзотней — тым даўжэй?..
 — Што ад Бога — не шануем,
 Што ад д'ябла — беражэм!*

Яшчэ раз пра перамогу

Верш напісаны пасля прагляду
 па БТ святочнага канцэрта,
 прысвечанага Дню Перамогі,

на якім не прагучала ніводнай
 беларускай песні.

*Ці наша была Перамога?
 Ці наша грымела вайна?
 У іншых аб ёй песняў многа.
 А ў нас?.. Ды хіба што адна!..*

*А можа так спляжылі танкі
 І ўсю здратавалі наўкот,
 Што ѹ мовы тваёй,
 партызанка.*

Не чуе ні Захад, ні Ўсход?

*Ёсць песні пра лён і пра красны,
 Пря спадчыну і ручнікі...
 Адну «Ой бярозы бы сосны!..»
 И то не спляюць мужыкі...
 А, зрэшты, чакайце хэліну —
 Яничэ адна песня была!*

Яна пра дзяўчыну Галіну,

*Што ў лес к партызанам
 пайшла...*

*Пра ружы на сціплай магіле
 Даўно ўжко напеў не гучыць.
 Забылі нашадкі, забылі
 Ўсё тое, што нельга забыць!*

*А можа заўгодна так Богу:
 Па праву ўсім гонар, цана?..
 Так, наша была Перамога!
 Ды справу зрабіла... вайна.*

*Народ, няверты сваёй мовы,
 Якія ж вартасці твае?
 Ты толькі тым і адмысловы,
 Што сораму так нестае!*

*Дзяючок амызглы, нецвярозы
 Навокал сыпле мацюкі...
 Хіба ён мае нейкі розум?
 И кожны трэці мо такі!*

*Яму хіба вядома святасць,
 Рахманасць, проста боскі страх?
 Хіба не сам ён вінаваты?
 А мкнешца — іншых па зубах!..*

*І сыпле, сыпле мацюкамі,
 Што ад чужынцаў пераняў...
 Абраў ён сам жыць-выць
 з ваўкамі,
 А мова матчына — «херня!»*

*Вось так і «херыць», так і «херыцы»
 Пад мат чузы, пад «ё-маё»
 Сваё сумленне, мову, веру
 И здольнасць шанаваць сваё!*

Няўрод

*Ёсць на свеце розныя няўроды:
 Ёсць што плёну не дae і кроў...
 Смешна называць сябе народам,
 У зацяжэлай галаве!*

*Мову забываючы дзядоў.
 Але дух бунтую зноўку ў зноўку...
 Дзякую Богу, што хоць ён такі!
 А з крыею перадазіроўка
 Выйшла ў беларусаў... За грахі!*

*Вось і не ўрадзіла наша ніва!
 И каторы раз — усё няўрод!
 Хто з кароткай памяцю —
 «ішчаліў».
 Но хто з даўніяй —
 спраў неўправаром!*

*Не верыш у наканаванне
 І лічыши (маеш гонар свой):
 Жыццё — павольнае скананне,
 Калі нічога — за душой...*

*Я не магу без сэнсу, веры,
 Не ўмее жыць, як набяжыць...
 А ты — знявераны без меры,
 Жыцця і смерці на мяжы...*

*Смерць успрымаеш як знікненне.
 А я кажу да забыцця:
 Жыццё — павольнае збавенне
 Ад бесенсоўнага быцця.*

*Меў не адну ў руках сініцу,
 Быў жоравам і кум, і сват...
 Ды сэрцу не дакука біца,
 У ім заўжды — сонм кілават...*

*Цяпер мой дух не ўсё хвалюе,
 Душа трапецаца не ўся...
 Мае ўяўленне не малое
 Таго, чаго не прагну я...*

*І болей цішы, меней тлуму,
 Не кліча далеч, не заве...
 Затое як утулна думам
 У зацяжэлай галаве!*

Адам ШОСТАК

Нарадзіўся ў г. Баранавічы 14
чэрвеня 1982 у сям'і мастакоў.
Жыве ў Менску.
У 1997 — 2001 гг. навучаўся
у Баранавіцкім музычным
вучылішчы (спецыяльнасць
«музыказнаўства»), пасля
заканчэння якога ў 2001
г. паступіў у Беларускую
дзяржаўную акадэмію
музыкі, спецыялізацыя
«Музыказнаўства. Музычна
беларусістыка». Скончыў
Беларускі дзяржаўны
універсітэт культуры.
Навуковы супрацоўнік
Нацыянальнага мастацкага
музея Беларусі.
Друкуецца з 2004 г. Аўтар
зборніка вершаў, паэм,
апавяданьняў «Спаканьне
Не» (выдавецства «БелСаЭС
«Чарнобыль», 2006 г.).
Адзін з заснавальнікаў суполкі
мастацтва пэрформанса «Яна
тры-ён».

*зъядзкаў
 са старой кватэры —
 пакінуў
 сухія кветкі
 на листэрку
 нямым і на мытых
 даўно*

*зъяджакаў
 са старой кватэры —
 апошні раз
 азірнуўся на ганку
 галаслівым і гучным
 калісці
 і...
 ўгледзеў
 маленкі
 шкляны слоічак
 у якім
 як колькі год таму
 стаялі кветкі
 ад цябе*

*зъяджакаў
 са старой кватэры —
 заўсёды
 праблемы з ключамі
 ты ж ведаеш
 і...
 валізы вытрымаць
 вантажу*
 ня могуць*

** Багажу (аўт.)*

*Вялікімі зрэнкамі
 глядзіш уялікае неба.*

*Чужымі памылкамі
 спасцігаеш недасканаласць
 Доўгімі вейкамі,
 позіркамі немаўляці,
 не так ўсё і блага,
 як падаецца
 сустрэчнаму ветру.*

*Ня збочваеш ніколі,
 сябе прымяркоўваеш.*

*А асабістасць хаваецца
 за іншымі прозвішчамі.*

Разам

*разам
 будзем ісьці
 басанож
 па эжоутым полі
 дзымухаўцоў*

разам

першы глыток

гарбаты

мы адап'ем

Усё адно ...

*цыгарэтным дымам,
 зялёнімі вачыма
 сарамлівую дзяўчынку
 бяз спыну
 задымляеш
 мяне...*

*бо калі нават не паліць,
 то ўсё адно можна празьцыць*

*прачнуща па звычы
 а невядомай гадзінے
 і зразумець
 што сёння выходны
 выключна для цябе
 і табе няма куды
 сяплящаца
 ды ў навошта
 чэрэг на прыпынках
 прачнуща па звычы
 вельмі-вельмі рана
 і ўсьвядоміць
 што ты
 магчыма
 зараз*

*камусьці
 патрэбны*

Паганскі верш

*з астрыжаных маіх валасоў
 віоцу гнёзды дзікія птушкі
 мураши будуюць мурашнікі
 а твая лагоднасць ЗЬДЗЕКУЕЦЦА*

*на адвесных шляхах-забабонах
 гарыці сінім польем
 астрыжанай кітай
 лісця пажоўклага
 цудадзейнага ПАДАРОЖКА*

*што шляхамі вядзе незнаёмымі
 сцежкамі багны балотнае
 астрыжаных галін ДРАПЕЖ-
 НІКАЎ*

*зламаных гнёзд і мурашнікаў
 калі па ўсім целе ВЕЧНАСЦІ*

праграміць незнарокам ПАЖАР

што паганцаў вядзе па ІНЭРЦЫП

«Рэвалюцыйны Вэрлібр»

*Крэмзала крэйдай дзяцінства
 сцяльды на съвежым асфальце —
 ты лепшай была актыўісткай
 у малавядомай хабарні!..*

*Піла ѥёмным ранкам каву,
 закрыўши шчыльна фіранкі,
 і разам з утопіяй-марай
 праседжавала джынсы ў кавярнях!*

*Крэмзала крэйдай дзяцінства
 твой піянэрскі гальштук —
 ты была цуда-дзяўчынкай
 з усмешикай на акулярах ...*

*Ты была першай ў калёне.
 Ты была сонцам у... стайні.
 Крэслілі крэсы дзяцінства
 сцюдзёны асфальт мімаволі...*

15 (7)

ДЫСКУРС

КНІГА

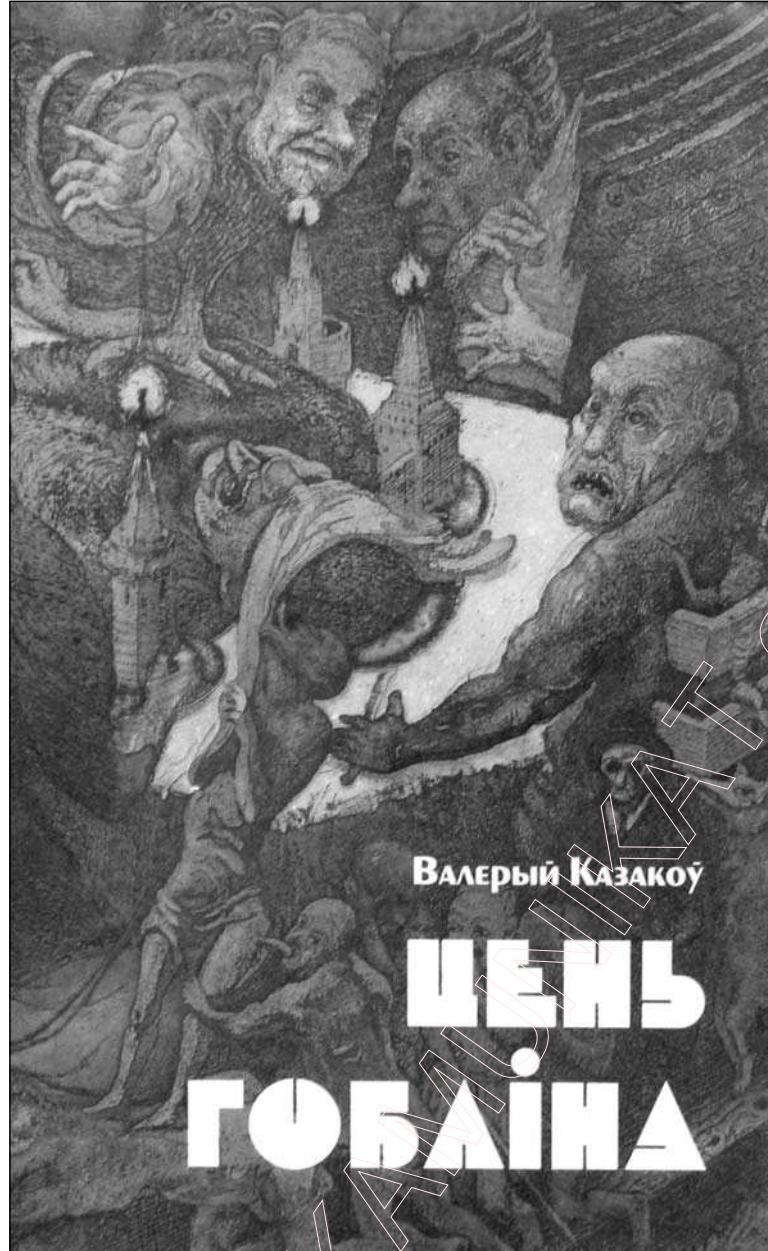
БЕЛАРУС У ЧУЖЫМ ТЫЛЕ

Па-беларуску выйшла кніга «Цень гобліна» нашага суайчынніка Валерыя Казакова, які жыве і працуе ў Расіі. Крыху раней у Мінску выдалі па-расійску яго кнігу «Прогнутые небеса», дзе паўтараюцца многія апавяданні, змешчаныя ў «Цені гобліна». Маючы магчымасць абедзівіце кнігі параўнаць, мушу канстатаваць, што «беларускую» чытаць цікавей. Чаму? Хоць беларуская версія і поўная літаральных перакладаў са звыклай аўтару расійскай (а «прыгожае расійскае пісьменства» аўтар, відно, любіць, цэніць і ўмее добра ўжыць), усё ж менавіта беларуская у многім найлепей спалучае творчую асобу аўтара і фактуру, пра якую ён піша.

«Цень гобліна» — гэта мастакае даследаванне ўлады. Кожная з'ява лепей праяўляеца ў сваіх экстэрмальных кропках, таму аўтар і даследуе ўладу ў суседній Расіі. Мусіць, якраз памяць пра татарскія нормы ў купе з бяскрайнім, не падуладнай простаму чалавечаму разуму прасторай гэтай краіны — і замышшалі тую боўтанку, якую хіба рускія спажываць і ўмеюць, — «расійскую ўладу».

Аўтар прэпаруе ўсё гэта знутры — бо меў багаты досвед працы ў чыноўніцкім асяроддзі, расійскім уладным. Гэтым і цікавая кніга: па ёй адкрываеш для сябе беларуса ў малазнаёмай паспалітаму чытчу інастасі. Гэта інастасі такога здзіўленага тутэйшага чалавека, што апінуўся сярод людзей з зусім іншай душой і ўзяўся гэтую сваю здзіўленасць з фатаграфічнай дакладнасцю фіксаваць праз пасярэдніцтва таго, што бачыць і адчувае.

Норавы ў Туркменіі часоў Нязава, пакручасты палітычны лёс генерала Лебедзя (у яго камандзе аўтар займаў важныя пасады), прызначэнне Пуціна і ўдзел у гэтым нейкага таемнага фінансава-этнічнага закулісся — усё гэта дасць багаты спажытак на раздум

плысці з цячэннем, прымаючы правілы чужой гульні, але і заставацца пры гэтым старонім назіральнікам, глыбока ў сабе хаваючы нешта толькі сваё роднае, што і надае моцы ў такім ненажэрнім кубле здзіўляцца.

Па праўдзе-ж гэта цэлы невядомы нам архіпелаг: псіхалогія беларуса ў Расіі. Шмат лепш нам, на жаль, аказваюцца вядомымі сумежныя тэмы: псіхалогія рускага ў замежжы / у Беларусі, псіхалогія беларуса ў «рускай са знакам якасці» Беларусі. А вось

і тысячи суайчыннікаў, якіх і паўтысячагодзі таму Москва ўжо масава высяляла-зганяла да сябе працаваць. Што яны там перш бачылі, на што звярталі ўвагу? Як успрымалі чужыя нормы і як прызычайваліся? Што змянялася ў іх саміх і што яны змянялі ў тым новым сваім асяроддзі? Нарэшце, якою бы была тая Москва без нашага людскога ўнёску?

На мяжы розных масіваў і праяўляюцца найвыразней адрозненні. Дык жа ці рознімся мы, беларусы, ад рускіх (бадай найважнейшае пытанне ў нашай самаідэнтыфікацыі цяпер) — вось пра што нам гаворыць погляд беларусаў з Расіі. І адказу на тое пытанне мы, дарэчы, з такім хваліванием усе чакаем.

Зрэшты, кніга Валерыя Казакова «Цень гобліна» будзе цікавая і тым, хто цікавіцца сучаснай гісторыяй постсовецкай прасторы. Норавы ў Туркменіі часоў Нязава, пакручасты палітычны лёс генерала Лебедзя (у яго камандзе аўтар займаў важныя пасады), прызначэнне Пуціна і ўдзел у гэтым нейкага таемнага фінансава-этнічнага закулісся — усё гэта дасць багаты спажытак на раздум пра рэальнаяя механизмы «постсовецкага народаўладдзя».

Алесь Мікус

У кнізе няма выдзьмутых глыбакадумных парапунанняў і высноваў, затое даволі жывой, датыкальной фактуры, якую аўтар мае смеласць прапусціць праз сябе ўсіго, каб самому сабе адказаць на пытанне: «Што ж такое для беларуса гэтая чужая ўлада?». Ды яшчэ ўсе ўласным логічнікам.

І гэта, сапраўды, вымагае немалой смеласці: не праста

як суайчыннікі пачуваюцца за нашай усходнім мяжой — зусім замглена веда. Даюцца ў знакі хіба расповеды асабістых знаёмцаў пра свой побыт і працу «там» і «з ім».

Тым часам так сістэматызавана, бадай, распаведзена пра гэтае «там» не было, тут Валерый Казакоў безумоўны першпраходца. Можа палягічна

«ЦЕНЬ ГОБЛІНА» ПА КАЗАКОВУ

...У кнізе змешчаны аднайменны раман, адзінацца апавяданняў, запісы, якім аўтар даў трапную назыву «Абібокі».

Узяўшы кнігу ў рукі, найперш азнаёміўся з асобаю Казакова: палкоўнік запасу, працаваў у Савецке бяспекі Расійскай Федэрациі, Адміністрацыі прэзідэнта РФ. Гэта напачатку зацьміла тое, што ён кандыдат сацыялагічных навук, сябра Саюза журналістаў і сакратар Праўлення Саюза пісьменнікаў Расіі. Падалося, што давядзенца азнаёміца яшчэ з адным опусам адстаўнога вайскоўца, са зместам кшталту: я ўдала натхняў воінаў на подзвігі.

Нейкую насцярогу выклікаў пачатак рамана з яго «ажыўляжам», калі галоўны герой, новаспечаны начальнік упраўлення Рады нацыянальнай стабільнасці, Малюта Скураш першы дзень працы распачынае з любоўнага флірта, які а сразу пераходзіць у інтимную блізкасць. Крыху пазней чытач даведаецца, як службовая каханне раптоўна патухае, калі наступае крах кар'еры абранніка.

Прачытаўшы адзін-другі дзесятак старонак, пачынаеш разумець, што твор высокага мастакага ўзроўню, у якім яскрава асвятляеца расійская сучаснасць. Аўтар удала адышоў ад жанру дакументалістыкі, з дасканальным веданнем яўных і патаемных інтырг у калідорах вышэйшай маскоўскай улады, яе нораваў, яскрава апісаў апошні перыяд дзейнасці першага новага расійскага Цара (Барыса Ельцына).

В.Казакоў у рамане называе прозвішчы Масхадава і некаторых іншых палітычных дзеячаў сучаснасці. Прозвішчы галоўных герояў — реальных асобаў — зменены, аднак напісаны яны так, што чытач у Плаўскім без сумнёву пазнае генерала Лебедзя, у Перамозе Танінай — Матвіенку, а Міхаіл Амроцкі — Барыс Беразоўскі, якога адзін з ягоных праціўнікаў харктарызуе як Гобліна. Палітычныя і каліялітычныя інтыргі, што буйным кветнем паўсталі на тагачасным алімне расійскай ўлады, ствараюцца ім. Ён іх арганізатар і рэалізтар. Яскрава паказана ягоная роля ў пошуках наступніка на сучасны расійскі трон. З яго імпэнтнай падачы падчас таемнай нарады ў вузкім коле інтыргантаў, дзе прысутнічае Наталля Мікалаеўна (прататып дачкі Ельцына) робіцца стаўкі на шэршнікага КДБіста Мікалая Пужына...

Асноўная лінія рамана — хранікальнае апісанне падзеі недалёкай расійскай гісторыі, але на высокамастацкім уз-

Пісьменнік Валерый Казакоў

роўні. Падзеі не падаюцца ў інтэрпрэтацыі аўтара, і гэта вельмі ўдалы літаратурны прыём. Аднак яны ўдала дашырнічаюцца апісаннем нораваў чыноўнікаў, што апнуліся за крамлёўскай сцяной, іх інтрыгамі ды закуліснай барацьбой. Праз вобраз Паши Драка з Ясейску яскрава паказана цесная сувязь улады і бізнеса з крымінальным светам. У рамане ёсць месца шчыраму і прадажнаму каханню, апісаны сцэны з лазняй-дзяўчаткамі ды праўдзівіцца асветлены будні сямейнага жыцця. Генерафія дзеянняў — не толькі белакаменная, лецішчы ля яе ваколіцаў: абшары былога Савецкага Саюза, што засталіся Расія і набылі самастойнасць — Каўказ, Сібір, Туркменія. У некалькіх эпізодах В.Казакоў падкрэслівае сваё беларускае паходжанне.

У рамане сустракаюцца даволі значныя па аўтому эпізоды апісання як прыроды, так і трактоўкі тых ці іншых падзеяў. І гэта не лішнє, а проста істотнае дапаўненне да папярэдняга фрагмента твора ці ўдалая падрыхтоўка чытача да той сітуацыі, аб якой будзе распавядацца далей.

Мне падаецца, што ў асобе галоўнага героя рамана Малюты Скураша аўтар адлюстроўваў эпізоды ўласнага жыцця. Паколькі падзеі рамана цесна завязаныя на канкрэтных падзеях, ды лагічным завяршэннем яго становіща смерць Плаўскага (генерала Лебедзя). Яго сібірскую дзеянісць дасканала даследуе галоўны герой рамана Скураш-Казакоў у другой частцы твора, яскрава асвятляючы жыццё ускраіны сучаснай Расіі і паказваючы, якім яно ёсць.

Кнігу істотна дапаўняюць апавяданні і замалёўкі, якія — без сумнёву — маюць філасофскі змест...

Лейтматыў кнігі такі: над абшарами сучаснай Расіі плынуць цені мінулых і сучасных Гоблінаў.

Язэп Палубята

► ПАЛІЦА

ВЯЛІЗНЫ СВЕТ «ДЭПРЭСІУНАЙ БІЛЯТЭКАРКІ»

ПРА КНІГУ ЯРЫНЫ ДАШЫНАЙ «ГРАФІЦІ НА СЭРЦЫ»

Кожны лірычны твор — гэта паглыбленне чытача ва ўнутраны свет паэта і адначасова падарожжа ў эгацэнтрычны мікракосм лірычнага героя. Паэтычны зборнік — доўгачасовая пілігрымка ў гэты свет, якая стварае магчымасць падарожжа ў космас, на працягу якога можна дэталёва ўсё разгледзець, запомніць і расказваць потым пра гэта іншым.

Свет, намаляваны Ярынай Дашинаі, поўны цудаў, таямніц і нечаканасцяў. Тут «квітнеюць кветкі / за кратамі аранжарэі», тут «здаюцца страшыдламі голыя

ліпі», тут гравітацыя — значыць «падаць у вечнасць», а акно — «пераправа ў іншы свет», тут «за небакраем / ёсьць брама раю», альтэрнатыва якому — Пекла, і мае яно толькі «чатыры колы», а не класічны дзвеяць КОЛАЎ. Як добра жыць у такім свеце: і рай блізка, і пекла не вельмі страшнае, толькі адно дрэнна (ци наадварот): «млявы і раўнадушны тут Бог».

І жыве ў гэтым казачным свеце «такая зусім незвычайнай» і «зусім не стыльная» Лірычная Герайня, «дзяўчынка-вакханка-дурнічка», якая з'яўляецца «яго душой, яго вяроўным Духам». Ёй «патрэбныя крылы», і яны ўжо «нападросце», яе руки «арабінава-гронкавыя. Каго хочуць любаць, каго хочуць згубіць...». Бог стварыў яе свядомасць і «эмалку...дамавік уплёт у валасы пужалкі». Ёй «уласціва быць

...мне патрэбен Бог.

Герайня — не статычная, а дынамічная істота, яна сталее

крыху дзіцём і нават болей...», яна бачыць свет такім, якім хоча, і смясцца з «сялых забабонаў». Яна заручона «з небам анёламі-духамі» і «заслужыла быць адзінай — сабой» (, але складаецца «з дзвюх палавінак...зямной і нябеснай», «падзелена Хрыстом і Будай». Герайня і сапраўды лірычная, бо ідзе туды, «куды рыфма вядзе» і «хацела бы памерці вершамі», але кожны дзень знаходзіць сябе «у спісах мёртвых / жывою».

У яе часта з'яўляюцца суісьцільна-экістэнціяльныя думкі, і пад іх упльывам яна робіць шпількою «замах / на пульсацию соннай артэрыі», і толькі вера ў Бога, страх трапіць да Яго ў няміласць не дазваляюць ёй зрабіць апошні рашучы крок:

...мне патрэбен Бог.

Герайня — не статычная, а дынамічная істота, яна сталее

не толькі фізічна, але і духоўна, удасканалаеца як асона, набывае новыя якасці, больш сталая думка.

Паэзія Ярыны Дашинаі харкторызуеца заглыбленасцю ў космас лірычнага героя, яго інтраспекцыяй, самааналізам (напісана, гэта ўпльў Ярыны-псіхолага), што дазваляе вельмі дакладна намаляваць партрэт героя, апісаць яго ўнутраны свет і псіхалагічны стан, амаль паставіць дыягназ. Ужо ў назве кнігі «Графіці на сэрцы» закладзена асноўная рыса лірычнай герайні — дваістасць: графіці — сучаснае, не зусім адхуўлене, ідэалістычнае, а больш утылітарнае мастацтва, сімвалізуе зямную «палаўніку» асобы, а сэрца, шынорае і багатае на эмоцыі і пачуцці, — духоўную, «нябесную». У вершах бачыцца і сталенне герайні як асобы, і развіццё аўтаркі як паэткі: думкі перадаюцца больш прафесійна-паэтычна, пачуцці становяцца больш асэнсаванымі.

«У пазмаў ёсьць свае жанчыны, У пазмак ёсьць свае паэты...», а ў Ярыны Дашинаі ёсьць і свой свет, свой «запаведнік душы», дваісты, таемны, непрадоказальны, лірычна-паэтычны. І кожным вершам яна быццам нашытвае чытачу: «Калі ласка, заходзь... будзь як дома, але не размаўляй вельмі гучна, не парушай звыклага ходу ціхаха і адзінокага жыцця Лірычнай Герайні».

Марына Весялуха

ВЫСОКАЕ НЕБА ДЗЯЦІНСТВА

Водгук на кнігу Лявона Валасюка «Сцежкі да сядзібы», (Брэст, ААТ «Брэсцкая друкарня», 2008 г., 116 с.)

...Лявон Валасюк узнаўляе найбольш яркія малюнкі дзяцінства якія ўсёлкі-толькі пачынае ўсведамляць сваю прысутнасць у свеце. Навакольны свет не варожы для дзіцяці. Ён сагрэты бацькоўскай любоўю, клопатамі родных, аднавяской-цаў-суседзяў. Гэта надзвычай важна, бо толькі чалавек, які спазнаў у раннім дзяцінстве такую непадобную любоў, здольны вяртаць яе людзям на працягу ўсіго жыцця. У чалавека творчага гэтая любоў увасабляецца ў кнігах, у запамінальных узорах музычнага і выяўленчага мастацтва.

«Цяпл» — слова, якое найчастей сустракаецца ў гэтым густам аформленай кнізе, — ужываецца ў прымым сэнсе, чытаеца між радкоў: сцены хаты дбайна аблакдзены хвайлівым шыпкай; дым над комінам «густы і цёплы, як летнім ранкам туман над балотам»; весела страляюць вугельчыкамі дровы ў печы, прыгожа скача полымя, а побач стаяць цёплыя валёнкі. Так што не страшны ніякі мароз і заўсёды з зімовых вандровак можна вярнуцца ў цёплую хату, дзе цябе чакаюць.

Уважлівы чытач заўважыў, што колеры агню надзейна замацаваліся і ў мастакоўскай палітры, і ў вершаваных радках Лявона Валасюка...

Пяцігадовае хлапчане ступае басанож па цёплым пяску бацькоўскай зямлі — і сапраўдныя адкрыцці спадарожнічаюць яму на кожным кроку: «то матылек на ўскрайку поля, то конік праляціць побач, а то і працавітая

пчолка ўзнімецца з кветкі». Усё цікавіць, усё хвалюе свежасцю і вясёлкавасцю фарбаў.

Найбольш дакладна пададзены ў кнізе пейзажны апісанні. Валасюк-мастак чуйна ўспрымае жыццё колераў і ўмее перадаць яго словам. Запамінальныя малюнкі створаны ў абрэзках «Палотні плывуць, як ветразі», «Касі каса», «Зноў прысніца чорны конік», «Навальніца»... З апошняга ажно працытаваць захадзелася: «Голле лупцавала па сценах нашага драўлянага дома, нібы дрэвы прасіліся да нас на кухню. Здавалася, што моцны дом вось-вось раструшыцца ад грому на кавалкі, як арэх пад малатком». А ў гэты час маці «збірала спалоханых гусей у цёмным полі за вёскай, нібы ў пекле... быццам сваіх дзяцей». Такое не забываецца і праз паўеку.

Не гледзячы на тое, што пісьменнік вяртаецца ў дзяцінства з вышыні пражытага і перажытага, у чытача не ўзнікае

уражанне, што яго герой маладетні «дзядок» (гэтым часта грашаць неспрэктываныя празаікі). Ён жыве, радуеца і засмучаецца па-дзіцячы. У гэтым плане характэрны абрэзок «Патэфон»: хлопчык хаваецца пад коўдру ад страшнай «Ары цара», не выносячы жудасны, як тады здавалася, голас з чорнай пласцінкі, і ўрэшце разбівае яе, раскідае аскепкі па балоце. Надзвычай дакладна перададзена дзіцячые ўражанні ад удзелу ў Першамайскім свяце ў Берасці: «Ох, людзей, людзей! І музыка, сцягі... І два дзядзькі пабіліся!»

Былі ў жыцці дзіцячы і сумныя хвіліны, «як горкія ягады, — маленькія, але непрыемныя». Хлопчык перажывае, што не можа дапамагчы маці пілаваць дровы. Ён не разумеет, чаму плачы сябрава маці, палячи ў печы:

ці таму, што дрэнна разгараюцца сырья дровы, ці дым трапіў у вочы. Малому балюча, калі ўзмакрэлы брыгадзір простиша так, па звычы, ганіць яго маці, выганяючы на працу...

Цікава паказаны ў кнізе поўны палескай вёскі пачатку шасцідзесятых гадоў, яе гуманістычнае мараль, якая стала для многіх вяскоўцаў тым «азо-навым шчытом», які надзейна засланяе ад жыццёвага бруду ўсё жыццё. Упэўнены, што чытач абавязкова затрымае сваю ўвагу на абрэзках «Буслы», «Школа», «Лыжка срэбаная, лыжка алавянная», «Пан Віталь» і іншых.

Трохі пра недахопы, якія не псуюць, аднак, добра га ўражання ад кнігі: месцамі сустракаюцца неабавязковыя падрабязнікі і падтрымкі, іншым разам бракуе падтэксту, адчуваецца

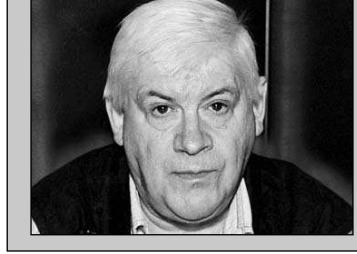
некаторы перабор ва ўжыванні асабовых займеннікаў...

Мова абрэзкоў вывераная, літаратурная; стылістычныя і граматычныя недакладнасці — адзінкавыя. Запамінаюцца ўдала падабраныя метафоры, метафорычныя азначэнні. «Трыўожныя па-жаночаму галасы гусей...» Ці яшчэ: «Снег прысядаў да зямлі»...

«Непрыкметна мы выйшлі з дзяцінства, як з цягніка, у розныя бакі ад вагона. І кожны з нас вынес нешта светлае з той пары, нешта такое, што цяпер з намі, што сагравае нас на гэтай прыгожай матчынай зямлі». Няхай жа святло дзяцінства заўсёды спадарожнічае на сцежках жыцця і самому пісьменніку, і героям яго першай празаічнай кнігі, і ўсім добрым людзям на нашай прыгожай зямлі.

Мікола Сянкевіч

► ЮБІЛЕЙ
Аўтары і выдаўцы «Літаратурнай Беларусі» шчыра віншуюць Уладзімера АРЛОВА з сонечным юбілеем (вядомаму пісьменніку 25 жніўня споўнілася 55 гадоў) ды жадаюць яму новых сустрэч — з вобразамі, кнігамі, чытачамі!

► АКЦЫЯ
«БУДЗЬМА РАЗАМ!»

Грамадскае аб'яднанне «Саюз беларускіх пісьменнікаў» праводзіць акцыю «Будзьма разам!» і запрашае да супрацы ўсе зацікаўленыя культурніцкія арганізацыі, аб'яднанні, установы, гуртки. Мэта акцыі — выяўленне ў рэгіёнах краіны маладых талентаў, творчая, інтэлектуальная, маральная ды арганізацыйная дапамога ім.

Мы заклікаем адгукніцца кіраунікоў літаратурных аб'яднанняў універсітэтаў, гімназій і школ усіх рэгіёнаў Беларусі, а таксама маладых пачаткоўцаў. Дасылайце свае каардынаты, творы, працапныя, пытанні і просьбы на адрес: 220012, Мінск, завулак Інструментальны, д.6, пак. 214.

Пасля агульнаспубліканскага маніторынгу вас чакаюць майстэр-класы вядомых беларускіх пісьменнікаў, прафесійныя дысліпты, падтрымка, сяброўскія экспкурсіі і вандрёвкі, публікацыі ў друку.

Будзьма разам!

Сакратарыят Саюза беларускіх пісьменнікаў